

R O N D
D E
S C H U T S B O O M

JAARGANG: 7

NUMMER: 3

DECEMBER 1987

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING 'DE VYER HEERTIGANGHEN' GOIRLE

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis.

Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Voor leden is de toegang tot de maandelijkse lezingen gratis.

Openingstijden

Het museum is open elke zondag van 15.00 tot 17.00 uur, en voor groepen op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief is open elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen

Heemerf De Schutsboom, Nieuwe Rielseweg 41-43,
5051 PD GOIRLE.

secretariaat: Ralph Bunchestraat 2, 5051 KX GOIRLE,
tel. 013-342973

redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Bloemsierkunst "Abcoven",
Abcovenseweg 23, 5051 PT GOIRLE. tel. 341388

AMRO-bank,
Kloosterplein 1, 5051 AR GOIRLE. tel. 349132

Café-Bar Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 342272

van Berkel B.V. foliedaksystemen,
Ralph Bunchestraat 15, 5051 KW GOIRLE. tel. 342445

Boerenbond+ Bouwmarkt Goirle,
Weth. de Brouwerstraat 33, 5051 SJ GOIRLE.,

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 430935

Assurantiën Burgers en van Esch, voor verzekeringen,
hypotheeken, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 43, 5051 AA GOIRLE. tel. 342129

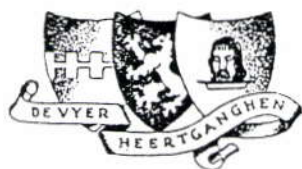
Chinees Indisch Restaurant "China Garden",
Tilburgseweg 12-14, 5051 AH GOIRLE. tel. 344594

Stichting "Goirles Belang",
p/a Dorpsstraat 18, 5051 CK GOIRLE. tel. 343486

Assurantiekantoor HEBU, eigenaar Fr. Burgers,
Lid NBVA garantie voor zekerheid.
Tilburgseweg 43, 5051 AA GOIRLE. tel. 342129

C. Hermans de Jong,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest, tel. 341389
tijd. v. Haestrechtstr. 16, 5051 VD GOIRLE.

ROND DE SCHUTSBOOM

periodiek van: **STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
"DE VYER HEERTIGANGHEN"
GOIRLE**

secr.: Ralph Bunchestraat 2, 5051 KX GOIRLE. 013-342973
redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. 013-342182

jaargang: 7 nummer: 3 december 1987

INHOUDSOPGAVE

* Inleiding	blz.	2
* Van de voorzitter		3
* Gelicht uit oude archieven: - Niek Klooster		5
* Kerstgedicht: 't Klukske in d'n duvelsput		6
* Voor u gelezen door N. de Vries: 'Blikseminslag in de kerktoren'		8
* Onze vroede vaders van weleer: 'Roekeloze trottoiraanleg'- A. Houtepen		11
* Genealogie: onze familienaam -8- Joseph Wijdemans		13
* Tussen Ley en die Gemeynackeren: 'Het bestuur van de gemeynt' - J.C.J. Hoogendoorn		15
* Kerstgedicht: Dieren kunnen in de Kerstnacht praoten		2 8
* Volksgebruiken en wat dies meer zij C. Santegoets		31
* Stilstaan in de kruidentuin: 'De wintertuin' - Ton Sas		35

INLEIDING

Dit decembernummer van 'Rond de Schutsboom' beginnen we met een terugblik door onze voorzitter, Ton Sas.

In zijn vaste rubriek 'Stilstaan in de kruidentuin' vertelt hij ook hoe de duivel verjaagd moet worden in de zes donkere weken rond Kerstmis.

Cees Santegoets geeft u weer spreuken over het einde van het jaar.

De twee kerstgedichten zult u zich wellicht nog herinneren, want die hebben we in de kerstviering van vorig jaar gehoord.

N. de Vries is nog steeds aan het lezen naar aanleiding van onze jubileumuitgave en maakt melding van bliksem-inslag en branden in onze gemeente in de vorige eeuw.

Jan Hoogendoorn vertelt u over de gemeynt en hoe die democratisch bestuurd werd. Hij besteedt ook speciale aandacht aan het toponiem Bakertant, waar veel misverstanden over bestaan.

Over besturen gesproken, daar konden onze vroede vaders ook wat van. Ad Houtepen verhaalt over trottoiraanleg in de Bergstraat waarmee u zult lachen, al was de situatie voor de bewoners om te huilen.

Niek Klooster laat zijn licht gaan over oude archieven en ontdekt dat er in 1750 al bekeken werd welke instantie de 'sociale uitkeringen' moest verzorgen.

In Genealogie blijken we toch niet zulke gemakkelijke namen te hebben. Sarolea lijkt al moeilijk, maar leest u maar eens hoe het met Schuurkes precies zit.

Wij hopen dat u in de donkere dagen rond Kerstmis wellicht even gezellig onderuit kunt gaan zitten lezen. Prettige Kerstdagen en de beste wensen voor 1988.

de redactie.

BESTE HEEMVRIENDEN,

Nu dit jaar weer aan zijn laatste dagen toe is, wil ik graag even terug kijken naar wat er zoal bij het Heem gebeurd is.

Het is een jaar geweest met veel activiteiten.

Op 13 juni gingen we op excursie naar St. Geertruidenberg, waar we na de koffie een rondleiding hadden met mensen van de Heemkunde Kring aldaar. Na de lunch ging het naar Bergen op Zoom waar we het Markiezenhof bezocht hebben. Het was een gezellige en goed bestede dag.

Op 29 juni vond de opening plaats van de tentoonstelling "Goirle zoals het was in de 19e eeuw" door de burgemeester en werd het boek door de schrijver Jan Hoogendoorn gepresenteerd.

Deze tentoonstelling is goed bezocht en ook door mensen van buiten ons dorp.

Dit jaar is de leesgroep tot stand gekomen, die alles doorleest wat we aan boeken en tijdschriften hebben; een heel karwei, waar u, als u zin hebt, ook aan mee kunt doen.

Op 26 september waren we op de Hovel met een kraam bij de verenigingenpresentatie met informatie en een kwis waar velen aan meegedaan hebben.

De beide molens heeft u het afgelopen jaar ook regelmatig zien draaien. Daar wordt volop door de mulders op en aan gewerkt, ook het komend jaar, maar daarop loop ik nog niet vooruit.

Ook op het Heemerf is het afgelopen jaar weer volop gewerkt, in het archief, aan de gebouwen en op het erf. Ook zijn we begonnen aan de bouw van een nieuwe karloods en zijn er veel uren besteed aan rondleidingen

voor scholen en groepen, die naar het Heemerf kwamen kijken.

De eerste lezingen van dit winterseizoen zijn al geweest: 'de Pest in de Middeleeuwen' en 'Rond de Kribbe', twee heel geslaagde avonden.

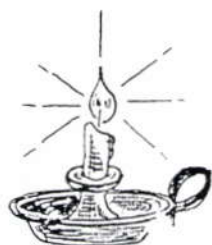
We besluiten het jaar met onze Kerstavond.

Het volgend jaar hopen wij u weer te ontmoeten op het Heemerf en bij onze activiteiten.

Namens het bestuur van de Heemkundige kring "De Vyer Heertganghen", wens ik u een zalig en prettig Kerstfeest en mag het nieuwe jaar dat brengen wat u ervan verwacht.

TON SAS,
voorzitter.

geLicht uit oude archieven

AKTE VAN VISVLIEP

OAA 864 MINUTEN VAN UITGEGANE BRIEVEN, 1657-1795

O.A.T., ongedateerd, + 1750.

Ed(ele) Eerwaerde Heeren (te).

Alsoo Johanna Corn(elisdochter) Bomans geboortig van uw Eer(waerde) plaets soodanig tot armoede is vervallen dat zij van gebrek soude hebben vergaen Indien niet door milde hantreyking daer in was voorsien, soo ist dat wij by deese UEd(ele) Eerw(aerden) seer vriendelijk versoeken deselve met milde uytreykinge te willen ondersteunen om te verhoeden dat het gedreygde onheyl haer niet overkoome, wy hebben reets uyt onse Arme kasse haer eenige uytreykinge in haere hoogdringende Nood laeten doen, dog de langdurigheyt doet ons Sulx verveelen en de ongehoudentheyte van ons Arme kasse tot assistentie van haer als van buyten Ingekomen noodsaeken ons deselve op het kragtigste aen Uw Eerw(aerden) te recommanderen niet twijffel(en)de of UEerw(aerden) Sullen deselve van haere Seijden soo veel mogel(ijk) assisteeren.

In welke verwagting wij D(e) Eer hebben te betuygen dat met agting zyn

J. v.d. Craem.

verzameld door Niek Klooster.

'T KLUKSKE IN D'N DUVELSPUT

"In het midden van het moeras van de oude hei, tussen het Riels Hoefke en de grote hoeve uit Alphen, ligt de Duivelsput, waar in de Kerstnacht om 12 uur een klok luidt. Niemand komt daarnaar luisteren, want het is een beruchte spookplaats." (Sinninghe)

Het volgende kerstgedicht legt uit hoe dat komt.

In de streek van Alphen was er 'n braove pestoor die hoedde z'n schaopkes vol ijver en vuur
Hij bouwde 'n schoon kerkske mee toren en koor
en prikte en baad, soms wel 'n uur.

Hoog in de toren daar hing ie unne klok die klepte meej volle klaank over waaien en akker.
As 's merges de kuster aon't hennepzeel trok,
heel de streek jao, riep ze dan wakker.

Mar iets toch - Moe'k zegge- waar nie in d'n haok:
d'n braove pestoor haj vergeten
z'n klukske te zeeg'nen, 'n pènlijke zaak,
die 'm zwaor op 't hart heej gezeten.

meej Kerstmis is toen 'n wonder vurval gebeurd:
op d'n toren stond trots, rechtop 't haontje
't Was stil en gin zuchje wend wier geheurd.
't Was Kerstnacht en hel scheen 't maontje.

Mar heur daar opeens in 't holst van de naacht begient 't vervaorlijk te waaien:
de stormwend huilt woest, meej raozende kraacht
en wild gaoget haontje aon't draaien.

Och, hoe de pestoor uit z'n sluimer verschrok
Hoetie z'n hart vuulde ontstellen!
Nog gekker ... daar gao in d'n toren de klok
aon't luije, aon't kleppen, aon't bellen!

De pestoor loert dur't venster ...
hoe bonst 'm 't hart!

En raai es, wè zien daor z'n ogen?
Unne duvel, as 't roet van de ketel zo zwart
komt hoog om d'n toren gevlogen.

Twee ogen as vuur kèken glurend in't rond
Z'n stert laotie kronk'len en krullen.
'n ok'lig gekrijs klinkt zo hels uit zunne mond
asof hil de hel ging aon't brullen.

Dan kruptie dur 't galmgat en grèpt in zunne bek
't Klukske en vliegt er mee henen.
Hij droaget langs waaien en ekkers op zunne nek
en toen isie spoorloos verdwenen...

Ergens rond d'n Aawe Lay en z'n moeras,
in't veld van roeken en raove
-d'n Duvelsput hiet 't na,
omgroeid meeij mossen en gras
daor heetie 't klukske begraoven.

En iedere Kerstnaacht, op slag van twaalf uur,
al raozen ok stormige buije,
toch komt daor d'n duvel meeij ogen van vuur
't Alphense klukske wir luije.

As ge durft, gao'k mee oe mee
om't klukske in d'n Duvelsput te heuren
in de komende naacht van goeie wil en vree
.....

Ik ben toch bang ... dè dè nie zal gebeuren !

VOOR U GELEZEN

BLIKSEMINSLAG IN DE KERKTOREN

In 'Goirle, zoals het was in de 19e eeuw' lezen we op pagina 18, dat op 11 juli 1849 de bliksem insloeg op de kerktoren.

Onderstaand bericht in het 'Provinciaal Dagblad van Noord-Brabant en 's-Hertogenbossche Stads-courant' van dinsdag 7 augustus 1849, geeft aan, dat dit niet op 11 juli, maar op 31 juli geschiedde. Ook wordt melding gemaakt van de aangerichte schade.

"Goirle, 1 Augustus.

Nog nauwelijks van de schrik bekomen, welke ons voor 10 dagen trof, ten gevolge van de alstoen door den bliksem ontstanen brand, of een niet minder dreigend onheil hing ons andermaal boven het hoofd, namentlijk, gisteren avond ten half elf ure brak er wederom een vreesselijk onweder boven deze gemeente uit, ten gevolge van hetwelk eenen balk in de kap der Roomsch-Katholieke kerk door den bliksem in brand geraakte.

Door de dadelijke aangebragte hulp door middel der brandspuit, en de aan den dag gelegden ijver der ingezetenen in het algemeen, doch de met zoo veel moed en beleid te werk gestelde pogingen van den alhier thans werkzamen heer C. Peeters in het bijzonder, is het ons mogen gelukken den brand meester te worden, en de gemeente daardoor van eene anders gewis onberekenbare en welligt nimmer te herstellen ramp te bewaren.

Aan het spits, benevens de deur en het plafond van den

toren, is mede eenige schade door den bliksem toegebracht, welke gezamentlijk op ruim honderd gulden wordt begroot."

NOG EENS BLIKSEMINSLAG

In 1869 is er weer sprake van blikseminslag. De schade is echter aanzienlijk groter.

In de 'Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbosche Courant' van dinsdag 1 juni 1869 lezen we het volgende bericht.

"Goirle, 28 mei.

Gister namiddag ongeveer 4 1/2 uur barstte boven onze gemeente eene verschikkelijke regenbui vergezeld van donder en bliksem los, de donderslagen waren aanvankelijk niet zwaar, doch bij het optrekken der storm liet ze hare verwoestende schreden na.

Het hemel-vuur sloeg boven in den toren, liep vervolgens langs het gangwerk der klokken naar beneden, en kwam onder in de kerk te regt, alwaar het ook nog al schade aanrigtte, de prachtige orgel onzer kerk is als geheel van binnen gesmolten, de muur waartegen de orgel is geplaatst, is geheel omvergeworpen, de lijsten die onze kerk versierden, zijn alle stuk geslagen, eenige banken beschadigd.

Gelukkig dat er niemand in de kerk tegenwoordig was, maar nog gelukkiger dat het niet een uur vroeger te doen was, dan was dit ongeluk juist onder het lof voorgevallen, en zouden dan stellig vele menschenlevens er mede te betreuren zijn geweest.

Alle gemeentenaren waren op de been, en elk deed zijn best zoo noodig tot redding."

BLIKSEMAFLEIDER

Na deze ramp wordt de toren van een bliksemafleider voorzien.

In het 'Bijvoegsel behorende tot de Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbossche Courant' van vrijdag 13 augustus 1869 staat de volgende melding.

"Goirle, 8 Augustus.

Gisteren werd door den heer P.M. Timmermans, fabrikant in IJzerwaren te 's-Hertogenbosch, aan den heer burgemeester alhier overgegeven de bliksem-afleider, vervaardigd door gemelden heer en vervolgens aan den toren alhier aangebragt. Het was wenschelijk dat vele kerken en gemeentebesturen dit navolgden."

WEER BRAND

In het bericht van de grote brand in 1849 wordt gewag gemaakt van een eerdere ramp, 16 jaar eerder. Ik heb (nog) niet kunnen achterhalen wat er toen gebeurd is. Wel kwam ik in het 'Provinciaal Dagblad van Noord-Brabant van dinsdag 7 februari 1832 het volgende bericht tegen.

"Uit de gemeente Goirle, bij Tilburg, wordt van den 28 Januarij het volgende gemeld:

Gisteren avond omstreeks 9 ure ontstond er brand in deze gemeente, waardoor een huis van twee woningen geheel in den asch is gelegd, met den gedeeltelijken inboedel; wordende gemelde woningen bewoond door Gerardus Franken en Michiel Donders, welke personen door Z.H. den Prins van Saxen-Weimar, zijn begiftigd, den eerste met f 30.00 en den tweede met f 20.00."

De hertog van Saxen-Weimar was te dien tijd in Tilburg gelegerd, waar het hoofdkwartier van de 2e divisie was gevestigd. Zijn hoofdkwartier werd op 28 april 1832 verlegd naar Bostel.

Op 21 juni 1832 kwam het hoofdkwartier van de veldmaarschalk, Z.K.H. de prins van Oranje naar Tilburg, vanuit Den Bosch, waar het sedert november 1831 was gevestigd geweest.

N. de Vries.

ONZE VROEDE VADEREN VAN WELEER —

ROEKELOZE TROTTOIRAAANLEG

Hoe zou U reageren, wanneer van de een op de andere dag, uw straat een halve meter hoger gelegd zou worden dan de dorpel van uw voordeur?

Iets dergelijks overkwam de bewoners van enkele Goirlese straten in 1926. Leest u mee?

"Het is nog niet zo heel lang geleden, dat de Poppelseweg plots de schouwplaats werd van een woeste trottoir-opbrekerij.

Even voorbij de fabriek der Firma van Puyenbroek werd de bewoners last gegeven om hunne stoepjes weg te breken en toen de mensen aan dat zonderlinge bevel hadden gehoor gegeven werd een zandlaag opgebracht van ongeveer een halve meter hoog!

Denk u de toestand, lezer, de dorpel van hun huizen kwam daardoor 50 centimeter beneden het hoogtepeil van de straat te liggen!

Aan de overkant bij de Spie, was het precies andersom. Daar groeven ze de fundamenteën bloot van het hoekhuis. Doch wat verderop barricadeerden ze weer de deuren!

Met stomme verbazing en ergenis staarden de belanghebbers de wildernis aan. En ze vroegen elkaar, wie nu toch wel tegen zo'n onbehouden willekeur het bevel mocht en dorst geven.

Totdat er één de moed had om de opzichter onomwonden te

kennen te geven, dat hij eenieder, die nog één schop zand voor zijn eigendom zou opbrengen met de sterke arm er zou laten afsmijten.

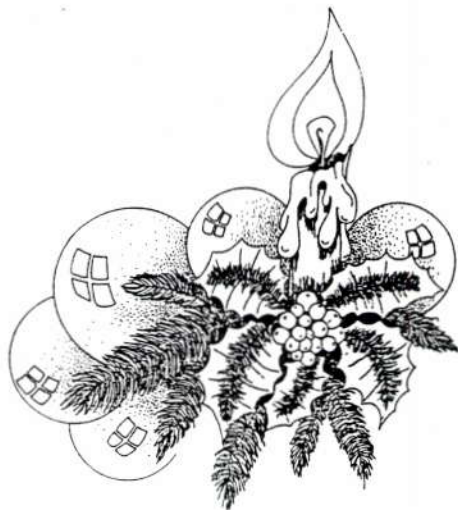
En toen begon men van gemeentewege meteen in te zien dat het scheppen van een toestand zoals hierboven beschreven, toch werkelijk een aanfluiting moet worden genoemd van elk elementair begrip van straataanleg.

Men wist nu echter geen hemelse raad, zodat men aan de ene kant (rechts van de Poppelseweg) de oude modderpoel maar weer liet herstellen, en, omdat de tegels er toch lagen, werden die, in strijd met het raadsbesluit, aan de andere kant er allemaal maar ingestopt.

Wij leven bij ons in Goirle wel in een lollig land."

Ad Houtepen.

Uit: Goirlese Toestanden, verschijnt als 't nodig is.
16 november 1926 nr. 20.

GENEALOGIE

ONZE FAMILIENAAM -8-

We gaan weer verder met de behandeling van de familienamen volgens onze ledenlijst.
We waren bij de -S- gebleven.

SAROLEA;

Deze naam doet Italiaans of Spaans aan. Als dat zo is dan is de oplossing niet zo maar te geven en is enige studie van de herkomst van de familie onontbeerlijk.

Het zou echter ook een verlatijnsing van een persoonsnaam kunnen zijn. Dat komt vaker voor.

Het zou dan de vrouwelijke afleiding van Karel kunnen zijn. In 1581 komt in de Nederlanden Sarlyna voor. In het Hongaars komt Sarolta voor, wat Carolina betekent. Karel is een éénstammige Germaanse naam met de betekenis van 'kerel, man'.

SAS;

Dit is een persoonsnaam, afgeleid van de volksnaam Saksen. Saks betekent 'mes, kort zwaard'.

Indien voor deze naam 'van' had gestaan, dan had deze persoon aan of bij een sluis gewoond. Het toponiem 'sas' bestaat ook in Alphen NBr.

De eigenlijke betekenis van sas is 'vlechtwerk'. Mogelijk voor afscheidingen van erf en bouwgronden als windscherm. Het is een typisch Zuidnederlands woord.

SHELLEKENS;

Zoon van Schelleke, verkleinwoord van Schelle.

Schelle zou ontstaan zijn 'schelte', dit is een

vertegenwoordiger van het wettelijk gezag in een heerlijkheid, de latere schout.

SCHOLTZE;

Zoon van Scholt. Dit is een andere vorm van Schelle. zie aldaar.

VAN DE SCHOOT;

De persoon is afkomstig van Schoot. Dat is de naam van gehuchten onder andere onder Eindhoven, Veldhoven en Noordwijk.

Het is een hoger gelegen stuk land, vooruitstekend in een moerassig gebied.

Schoot houdt verband met schieten. De oorspronkelijke betekenis is 'vooruit springen'.

SCHREITLEN;

Deze naam is oorspronkelijk ontstaan uit het Duitse 'Schraetlein'. de betekenis hiervan is 'bosgeest of klopgeest'. Het zal dus een Duitse bijnaam geweest zijn.

SCHUURKE(N)S;

Dit is de tweede naamvalsvorm van schuurkje. Er zijn verscheidene toponiemen waarin schuur voorkomt, zoals Ter Schuur bij Hoensbroek, Ter Schure in de provincie Utrecht, Schuring bij Groenlo en De Schuring bij Numansdorp.

Mogelijk dat ook de familienaam Schuurink en Schuring relatie hebben met deze toponiemen.

De persoonsnaam Schuur komt niet voor. Een bijnaam of beroepsnaam is ook niet bekend. Dan blijft alleen de verklaring over van het toponiem.

Schuur of schuer staat voor schoor.

Een schoor kan een brugje zijn of een hoge, stijle kant langs de oever van een beek of rivier; schoordijk. We kennen in Goirle op de Poppelseweg het 1e en 2e Schoor. De persoon zal dus zijn naam ontleend hebben aan een schoor.

Joseph Wijdemans.

TUSSEN „LEY EN DIE GEMEYNACKEREN „

UITGIFTE VAN DE 'GEMEYNT' AAN WEST-TILBURG EN GOIRLE

DEEL IV

HET BESTUUR VAN DE GEMEYNT.

Een ongelimiteerd gebruik van de gemeynt zou niet alleen een rechtvaardig gebruik ten opzichte van elke gerechtigde in de weg hebben gestaan, maar het zou ook fataal geweest zijn voor de natuur van de gemeynt zelf. Een goed beheer was dus noodzakelijk en uit de keuren, die hieruit voortkwamen, is wat betreft het behoud van de gemeynt een preventieve meilieubescherming te onderkennen. En zo zie je maar weer dat onze vroede vadersen zo dom nog niet waren.

Hoe de gemeynt bestuurd moest worden, wordt in de uitgifte brief slechts globaal aangegeven. Wat daarbij echter direct opvalt is de onfeodale wijze van handelen als daar te lezen staat, dat de gerechtigden uit en onder hun midden 7 bekwame mensen mogen kiezen naar wiens voorschriften de gemeynt zullen moeten worden gebruikt.

Die zeven te kiezen mannen zijn de 'gezworenen'. In de uitgiftebrief staat niet vermeld met hoeveel gezworenen Tilburg en Goirle ieder vertegenwoordigd moesten worden. De beide dorpen behoorden als allodiaal bezit van de hertog tot het hertogelijk domein; vormden wat de rechtspraak betreft één rechtsgebied, unitas of eninge, maar het waren wel twee onderscheiden dorpen

met elk een eigen dorpshuishouding. Op grond van belangrijkheid, zoals het aantal heertgangen, ingezetenen en in dit geval gemeeynt-gerechtigden, kunnen we gevoeglijk stellen, dat de verhouding Tilburg - Goirle 5 op 2 is geweest, zoals dit sinds 1453 ook het geval was met de vertegenwoordiging in het schepencollege.

WERKZAAMHEDEN VAN DE GEZWORENEN.

De allereerste zorg van de gezworenen gold een rechtvaardige verdeling van de baten van de gemeeynt. Zij hadden de gemene gronden te verdelen in 'hoeven', een procedure die men 'hoefslaan' noemde. Hierbij ging men uit van de grootte van elk boerenbedrijf. Elke gerechtigde kreeg zoveel van de te verdelen grond aangewezen, dat het voortbestaan van zijn bedrijf(je) enigszins gewaarborgd was.

Hoeve, thans synoniem met boerderij, was oorspronkelijk het geheel van huis, bedrijfsruimten, tuin en/of bouw- en weiland, bos en woeste grond, dat voldoende was voor het levensonderhoud van één gezin.

Later evolueerde het begrip 'hoeve' tot dat deel van het grondbezit (mansus), dat door de heer aan de horige gezinnen werd uitgegeven, terwijl het andere deel (domein) in eigen exploitatie bleef.

Hieruit ontwikkelde zich de betekenis van oppervlakte-maat en werd 'hoeve' een stuk bouwland gelijk aan \pm 15 ha. Ons 'hoeven' en 'behoeven' (nodig hebben) kunnen we hier nog in onderkennen.

Dat 'hoefslaan' zal beslist geen dankbaar werk zijn geweest en het is dan ook geen wonder dat hiervoor 'bekwamen' moesten worden aangewezen.

Verder maakten de gezworenen keuren of voorschriften voor het gebruik van de gemeeynt. Er waren keuren voor begrazen, plaggen, turfsteken, moeren, houtkap en ingraven. Dit laatste is ontginnen.

Een perceel ontgonnen gemeeynt werd 'brake' genoemd. Zo'n brake was bijvoorbeeld een heidehoeve; dit was

oorspronkelijk geen boederij, maar een of meer heidepercelen, die veelal tegen, maar ook in de heide gelegen waren, ontgonnen tot bouwland en een oppervlakte besloegen van 10 tot 20 bunder.

Die gronden waren uit de gemeynt door de gezworenen met instemming van gerechtigden verkocht. Dit is zo gebeurd met onze Bakertant.

Dat verkopen van stukken uit de gemeynt of 'aert' geschiedde 'onder eeuwige bevestinge' en bestond in feite uit het geven van gronden tegen een erfcijs voor particulier gebruik. Vanzelfsprekend verscheen er op zo'n stuk particuliere gemeynt een en soms al naar gelang de grootte van het stuk gemeynt meer dan een boederij. Was dit laatste het geval, dan ontstond er geleidelijk een nevenheertgang. Voor de verkoop aan particulieren moesten 'aertbrieven' worden opgesteld en ook dat behoorde tot de taak van de gezworenen.

Dat verkopen van de gemeynt aan particulieren door de gezworenen was een slim bedachte concessie van de hertog om verzekerd te zijn van de jaarlijks voorgescreven cijs, die de gerechtigden verschuldigd waren. Er mochten namelijk volgens de uitgiftebrief maar zoveel gronden uit de gemeynt verkocht worden dat met de gezamenlijke erfcijs, die de gezworenen jaarlijks ontvingen de totale jaarlijkse cijs van de gerechtigden aan de hertog kon worden voldaan.

De hertog sloeg hiermee twee vliegen in een klap; ten eerste sloot hij daarmee de risicofactor van wanbetaling uit en ten tweede voorkwam hij een ongebreidelde verkoop aan de heren grootgrondbezitters, waarvoor veelal de boeren moesten zwichten en zodoende bleven de gerechtigden verzekerd van voldoende gemene gronden, die broodnodig waren voor de boerenbedrijven.

De verdere taken van de gezworenen bestonden uit het innen en afdragen van cijs en boeten bij misbruik, uit het schutten van het vee en het uitvoeren van schouwingen.

DE SCHUTTER

Hadden de zeven gezworenen het beheer van de gemeynt in handen, de schutter, ook wel vorster of preter genoemd, was de man die allen, die in de gemeynt 'breuckachtich' waren, moest 'calangieren' of bekeuren.

Hij moest erop toezien dat geen vreemden gebruik maakten van de gemeynt, dat geen ziek of schurftig vee geweid werd en dat men geen turf stak op plaatsen en tijden, die afwijkend waren van de voorgeschreven keur. De boeten op het overtreden van de keuren waren door de hertog vastgesteld op 10 schellingen en hierin mocht, zo was geordonneerd, geen verandering worden gebracht tenzij de hertog dit toestond.

In de vijftiende eeuw bleek echter de boete op het onrechtmatig gebruiken van de gemeynt door vreemden wel haast geen beletsel meer te zijn. Ondanks de boeten bleken waarschijnlijk de baten toch voordeel op te leveren en daarom richtten de gezworenen zich tot de hertog met het verzoek om de boete op onrechtmatig gebruik te verhogen. De regerende hertog was toen Philips van Bourgondië en van hem is een privilege van 5-7-1436 bekend, waarin hij de boete op het onrechtmatig gebruik wordt verhoogd en gesteld op 'twee gouden realen munten van Vranckrijck oft die weerde daeraff'. (Een kopie van dit privilege berust in het archief te Marburg in Hessen.)

In dit privilege wordt niet meer over een vorster gesproken. Vorster en schutter zijn twee verschillende functionarissen geworden. Was voorheen de schutter of vorster de aangewezen man om bekeuringen te maken, sinds 1436 is dat niet alleen de schutter, maar hebben daartoe elk der zeven gezworenen voortaan de macht. Bij een eedaflegging van 22 december 1690 wordt de taak van de schutter als volgt omschreven: "Den schutter sal gehouden wesen te sorgen, dat alle de landerijen en wijden onder dese heerlijcheijt leggende, behoorlijk worden bevrijdt van schapen, beesten ende paerden.

- Filips de Goede, hertog van Bourgondië -

Alsmede dat een yder sijn goet wordt bewaert van personen te laten overwegen, die daertoe niet gerechtigd en sijn, maar den overtreders van dien uyt te spannen haere peerden, deszelve nevens de te schutten beesten en schapen in de schutskoy, daertoe te setten, inne te brengen. Te besorgen, dat geene personen dese gemeente off den Aert off gemeentenstraeten off wegen sullen mogen comen te gebruycken als die daer toe gerechtigd sijn wesende ende de misbruyckers derselver aen den officier over te brengen. Ende voorders te doen, dat eene goeden ende eerlijcken schutter toestaet ende behoort te doen."

EEN INTERESSANT GEGEVEN VOOR GOIRLE !

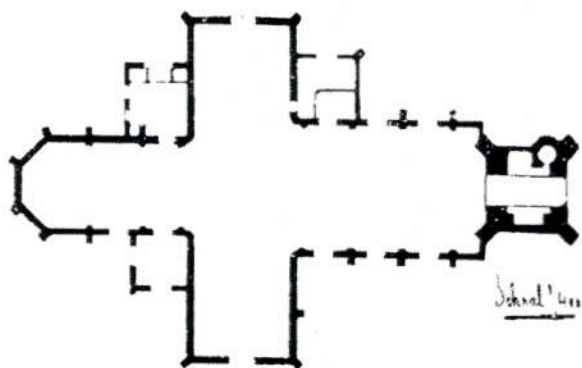
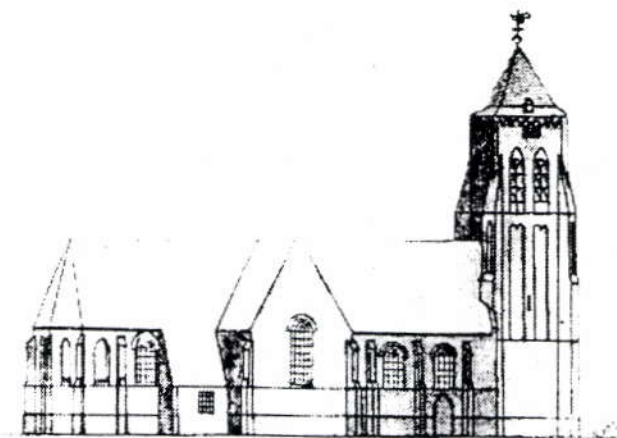
In de uitgiftebrief van 1329 als ook in het privilege van 1436 wordt nauwkeurig bepaald hoe de opbrengst van de boeten moesten worden verdeeld. De helft was voor de grondheren en van de andere helft was 1/5 deel voor de schutter en de rest voor de parochiekerk.

Wordt in 1329 alleen maar die van West-Tilburg vermeld, in 1436 echter wordt naast die van West-Tilburg ook de parochiekerk van Goirle genoemd.

Wij kunnen hieruit concluderen, dat onze Quarta Capella in 1329 nog geen parochiekerk was. Tussen 1329 en 1436 zal ons dorp zich waarschijnlijk zodanig ontwikkeld hebben, dat het tot zelfstandige parochie is verheven en een bewijs van die ontwikkeling moge blijken uit een nieuwe vergrote kerk met toren van 1450.

Ook onze parochiegrens doorkruiste de dorpsgrens, want een stuk van Hilvarenbeek, namelijk Breehees, behoorde tot de parochie Goirle.

Rond 1400 waren er in het Kwartier ven Oisterwijk 23 gemeeyntes, terwijl er 12 gerichten of schepenbanken bestonden en slechts 16 parochies.

De vroegere Sint Janskerk (1450-1896)

ONGEHUWDE BOERENZONEN EN BOERENDOCHTERS

Het middeleeuwse gemeynstelsel heeft op onze schrale zandgronden eeuwenlang een stempel gedrukt op het boerenbedrijf.

J.G. Kikkert merkt in 'Oorsprong en geschiedenis van de Brabanders' dan ook terecht op, dat door de reservering van de woeste gronden Noord Brabant tot aan de invoering van de kunstmest zijn grootste agrarische spankracht had bereikt en dat leidde mede ertoe dat ons

gewest zo lang zijn karakter van land en inwoners behouden heeft.

Aan de andere kant kleefde daaraan wel een maatschappelijk-sociaal probleem. Vele boerenzonen konden slechts als landarbeider aan de kost geraken, want wegens gebrek aan bouwland kon er geen nieuw bedrijf gesticht worden en dus bleven vele boerenzonen ongetrouwd.

Om echter de opvolging van het geslacht op het bedrijf te waarborgen, trouwde er in een groot gezin slechts één en die woonde in bij broers en zusters. Om dezelfde reden bleven natuurlijk ook veel boerendochters ongetrouwd achter.

LITTEKENS VAN DE GEMEYNT

Wat nog herinnert aan de gemeynt uit vroeger eeuwen zijn de toponiemen, die men kan aantreffen in oude documenten van vóór de invoering van het kadaster.

(Het kadaster werd onder Napoleon in 1812 begonnen en in 1831 voltooid.)

Hier volgen een aantal van deze toponiemen. Sommige ervan leven nog voort, al is de betekenis van de aanduiding voor de meeste Goirlenaren niet meer altijd duidelijk.

- * Aerschot = einde van de aert.
'tussen Leeuwercken Eyck en de Aerschot'
in GAT R 362 fol. 226 v.
- * Heyde hoeve 'Aerts-Heininge', Goerle.
in Oisterwijk R 144 fol. 89 v. 1423.
- * Gemeynackeren aen de Venwech.
in Oisterwijk R 145 fol. 6 1426 en R 145 fol 34 v. 1426.
- * Gemeynackeren van Goirle
in Oisterwijk R 152 fol. 51 1440.

- * Goolschen Aert
Kaart Archief Tongerlo 1716
- * Herstal
'te Goirle aen den Herstal achter de schuts koy'
in GAT R 369 fol. 89 v. 1666.
- * Heyvelt
'den acker geheyten dat Heyvelt'
in GAT R 617 fol. 5 v. 1578
- * Heykant op Abcoven
in GAT OAA 869
- * 'Korte Wiltacker gelegen bij de kerck'
in GAT OAA 869 1791
- * Ouden Graaff = ingraving, ontginning.
in Oisterwijk R 147 fol. 24 1430
'den ouden Graaff parceel turfvelt'
in GAT Not. 107/108 fol. 87 1782
- * Wildert of Wyldert
'heyde en lant in loco dicto die wyldert aen de
waterlaet'
in Oisterwijk R 143 fol. 83 v. 1421
Verder nog vernoemd in 1440-1535-1628
- * Wilders
'de lange Wilders'
in GAT OAA 472 fol. 253 v.
- * 'Wilderacker aen de Boskens'
GAT R 459 fol. 71
- * Wilt
in Oisterwijk R 144 fol. 42 1422
Verder nog vernoemd in 1423-1520-1545-1598 en
1791.

Nog in deze eeuw sprak de bevolking over 'de Wild', Wildpèdje en Wildend'.

- * Wiltakker an de Berge
in GAT OAA 869 1791
- * Wiltbraec
'beemacker in 't wiltbraec aen die gemeynt'
in Oisterwijk R 143 fol. 19 v. 1419
- * Wildbroecken
'torfveld en houtwas gelegen aan den Hogen Vonder'
in GAT R 859 1810
- * Wildpad
'in haartgang Kerk en Dorp'
in GAT OAA 869 1791
- * Bakertant
in RANB R 1181 fol. 314 v. 1400

BAKERTANT

Op het eerste gezicht lijkt Bakertant een samenstelling te zijn van 'baker' en 'tant'.

Met dat 'tant' hebben we weinig moeite. Dat moet beslist 'land' aanduiden, al kunnen we zo gauw niet verklaren hoe die 'l' van land in een 't' is veranderd. 'Baker' komt van 'braecke' en wordt maar steeds uitgelegd als braak liggend land. Dit in verband met het zogenaamde drieslagstelsel.

Afgezien of dit stelsel wel ooit op onze hoge zandgronden is toegepast, is het wel vreemd dat naar dit braakliggen een akker genoemd zou zijn, want in het drieslagstelsel liggen om beurten alle akkers een periode braak.

We hebben reeds gezien dat men onder 'braecke' gebroken

land moet verstaan, een ontginning van woeste grond dus.

Maar dan zijn we er nog niet, want de 'r' van braecke' is in Baker' echter wel wat ver van huis geraakt om tussen Baker en land enig verband te kunnen leggen.

De oplossing van het vraagstuk bracht het rijksarchief van Noord Brabant te 's-Hertogenbosch, want daar werd in RANB R 1181 fol. 314 v. in 1400 gesproken over '**BAKARTLANT**'.

Bakartlant = Bacaertlant

Bacaertlant is via Bakartlant en Bakartant geworden tot Bakertant.

Een 't' en een 'l' achter elkaar in een samengesteld woord geven moeilijkheden, daar ze niet vloeiend achter elkaar zijn uit te spreken. Denk maar aan potlepel-pollepel. De 't' is hier geassilimileerd met de 'l'. dit klankleerverschijnsel noemt men regressieve assimilatie.

Maar ook in omgekeerde richting kunnen twee medeklinkers assimileren; men spreekt dan van progressieve assimilatie en dit is het geval bij Bakartlant. Daar is de 'l'-klank een 't'-klank geworden.

Bacaertlant is via Bakartlant-Bakartant tot Bakertant geworden.

De betekenis van het toponiem is nu niet moeilijk meer, wanneer wij uitgaan van 'Bacaertlant'.

'Aert' is een stuk van de gemeynt dat een gerechtigde mocht gebruiken of bij verkoop mocht ingraven. In dit geval was het dus een cultuurland in de aert of gemeynt van een zekere Bac, een telg uit het bekende Tilburgse geslacht Bac, dat tot de kleinadel behoorde. In een akte van 1395 betreffende de afkoop van de gruit, treden zeven grootgrondbezitters op, waaronder Gillis Bac van Tilburg.

Als in 1329 de gemeent wordt uitgegeven en als dan in 1400 een stuk gecultiveerd land in die gemeent Bakertlant wordt genoemd, dan moet die cultivering in de 14e eeuw hebben plaats gevonden. De naam 'Bakertant' komt voor het eerst voor in 1436. (Oisterwijk R 160 fol. 6 v.)

Sinds de cultivering van het land zullen zich daar boeren hebben gevestigd. Dat was natuurlijk een welkome gelegenheid voor de boerenzonen, want aan de Frankische driehoeken van de bestaande heertgangen konden maar een bepaald aantal boerderijen staan. Of de vestiging destijds daar heeft plaats gevonden, waar nu de bewoning van de Bakertant is, is nog maar de vraag. De onlangs opgegraven middeleeuwse putten en de gevonden sporen van paalgaten zouden wel eens de littekens kunnen zijn van de eerste vestiging van boeren op de 'brake', ontginning, van de familie Bac, toen het Bacaertlant als nevenheertgang van Abcoven ging fungeren.

Het waarom van de tegenwoordige latere vestiging kan ik niet verklaren. Alle heertgangen in Goirle hadden een plaatse of driehoek, alleen de Bakertant had dat niet en dat wijst op een latere vestiging.

Bij verder naspeuren in de Oisterwijkse cijsboeken vonden we nog de volgende eeuwenoude toponiemen:

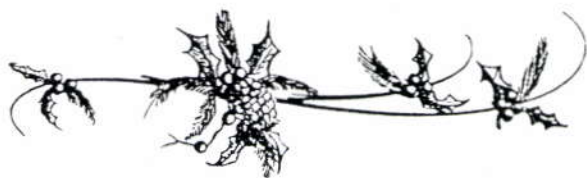
- 1537 'de Rijt te Goirle aen de Bakertant';
- 1545 'den Steltacker aen de Bakertant';
- 1545 'die Donck in den Bakertant';
- 1649 'te Goirle aen de Coninxvoirt bij den Bakertant'.

J.C.J. Hoogendoorn.

Literatuur:

1. 'Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch' door L.H.C. Schutjes.
2. 'Geschiedenis van Brabant' door H. van der Horst. Deel 1.

3. 'Welvaart in wording', Sociaal Economische Geschiedenis van Nederland van de vroegste tijden tot het einde van de M.E. door prof. Dr. W. Jappe Alberts en Dr. H.P.H. Jansen.
4. 'Geld door de eeuwen heen' door Bert van Beek, Hans Jacobi en Marjan Scharloo. uitgave N.M.B.
5. 'Het schepen protocol van 's-Hertogenbosch 1367-1400' door Dr. M.H.M. Spierings. Uitgave 'Bijdrage tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland', deel LIX.
6. 'Bijdrage tot de Geschiedenis der Heerlijkheid Tilburg en Goirle' door B. Dijksterhuis.
7. Artikelenserie 'Tilburg rond 1450' door F. Smulders, deel III, Historische bijdragen, jrg. 3-1972. Heemkunde kring 'Tilborch'.
8. Artikelenserie 'Tilburg rond 1450', deel XI door F. Smulders, in Nieuwe Tilburgse Courant 1954.
9. 'Dorp, Parochie, Gemeynt, Gericht' door F.W.S. Smulders. in Brabants Heem jrg. 1955.
10. 'Nieuwe erven en Aertgebruik' door F.W.S. Smulders in Brabants Heem jrg. 1956.
11. 'De gemene gronden in Noord Brabant' door D.Th. Enklaar.
12. 'Overzicht der Gemeyntes in het kwartier van Oisterwijk' door F.W.S. Smulders in Brabants Heem jrg. 1957.
13. 'Het ontstaan van de vrijheid Tilburg' door Mr. Harderberg in 'Van Heidorp tot Industriestad'.
14. 'De hertog van Brabant, de stad den Bosch en de Gemene Gronden', door Mechelien Spierings in Brabants Heem jrg. 34-1982 nr. 2.
15. 'Oorsprong en geschiedenis van de Brabanders' door J.G.Kikkert.
16. 'De waanzinnige 14e eeuw' door Barbara Fuchman.

DIEREN KUNNEN IN DE KERSTNACHT PRAOTEN

Van oudsher is in vrome legenden aan de kerstnacht een grote wonderkracht gegeven.

In deze gewijde nacht, denk aan de Duitse benaming Weihnachten, veranderde het water in wijn.

De bijen begonnen plotseling in hun korven te gonzen om het Jesuskind te verwelkomen. Koeien en schapen stonden op en keerden zich naar het oosten.

Het grootste wonder was wel, dat in deze nacht de dieren konden spreken. De mensen van vroeger geloofden heilig de wonderen en de verhalen van de kerstnacht.

Hier volgt er één:

Op de grens van de Baronie en de Meijerij
wonde 'n stoere knecht op 'n boerderij:
Hij sjouwde en werkte as 'n perd,
zat 's aovonds mee d'aander rond d'n herd
om te rusten en schone verhaolen te heuren
van vrèmdè dingen die er gebeuren.

Op 'n aovond tegen 't lest van't jaor
zaten ze zo wir bij elkaor
toen ie heurde dè-as 'n sort hemels teken
de dieren in de kerstnacht kosse spreken.
Hij zaat mee open mond te gaopen
en kos die naacht mar moeilijk slaopen.

In de volgende daogen is'ter toen van gekomen
dè'tie 't besluit hee genomen
om in de stal, verborgen in één van de hoeken
't wonder zèlf te onderzoeken.
Hij kos dus nie naor de Nachtmis gaon;
dè moestie deez' jaor mar overslaon.

Op kerstaovond is ie naor de stal geslopen
en stillekes aachter 't hooi gekropen.
En witte wè'tie zaag.
Bruin en Bles, rustig mee de kop omlaag.
't Was asof ze stil stonden te dromen
en nie wiesten dè'tie was gekomen.

Toen begonnen de klokken te luien.
Dè kos mar één ding beduie:
De Nachtmis in 'n kerk vol muziek en licht,
vol pracht en praol.
En ze gingen host allemaol,
behalve ... just, de knecht.
Die kwaam nie in de kerk, mar in de stal
terecht.

Daor laag ie wel 'n paor uren
aachter 't hooi te gluren.
't Wier stil, want 't luiie was gedaon
En toen ... duidelijk kos ie 't bruine perd
verstaan:
" 't Werk is deez' jaor na wel gedaon.
We kunnen rustig op stal blève staon.

D'n Bles zwaaide efkes mee z'n stert
en zee toen tegen 't andere perd:
"Jè Bruin, alleen motten we deez leste daogen
nog de knecht naor 't kerkhof draogen."
Toen gingen ze wir staon dromen
en wiest de knecht waarveur ie was gekomen.

Efkes gaaf ie gin enk'le kik.
Toen begos ie te bibberen van de schrik.
Hij klapperde mee z'n taande,
't klamme zweet stond in z'n haande.
't Drong na pas tot 'm deur;
hij vloog omhoog en rende er vandeur.

Hij rende 't erf op, van angst bevangen
asof d'n duvel hem levend wilde vangen.
Weg van hier, van deez' duivelse plek!
Van angst wier ie bijna gek!
Over 'n paor klompen is ie toen gestruikeld
en mee unne klap tegen de waterput geduikeld.
Niemand ha z'n doodscreet geheurd,
of gezien wè'ter was gebeurd.

Laoter hebben ze'm gevonden
mee aon't hoofd 'n bloedige wonde
Mee veul zuchten en klaogen
hebben ze'm toen naor binnen gedraogen.
's Aovonds kwamen ze bij 'm waoken
want dè beheurde tot de geburen-taoken.

Nog veur de wisseling van 't jaor
laag ie in de kiest op de baor
en hebben Bruin en Bles - zoas gúllie al had
hem naor z'n leste rustplots gebrocht.
verwocht

Tot slot: Hegge't goed in de gaoten:

DIEREN KUNNEN IN DE KERSTNACHT PRAOTEN !

VOLKSGEBRUIKEN EN WAT DIES MEER ZIJ

Op Kerstmis hel en klaar
volgt hoog gezegend jaar.

Nieuwjaarsnacht, schoon en klaar
beduidt een vruchtbaar jaar.

Deze en soortgelijke weerspreuken komt men tegen in verzamelingen, zowel Nederlandse als anderstalige. Hieruit blijkt zeer duidelijk dat kerstmis een lotdag is, maar dat geldt eveneens voor Nieuwjaar. Kerstmis omdat het een belangrijke feestdag en Nieuwjaar omdat het de eerste dag van een nieuw tijdsbestek was. Dit lijkt op het eerste gezicht een logische verklaring, maar bij nader onderzoek blijken de oorzaken gecompliceerder te zijn.

Om dit duidelijk te maken, is het nodig een globaal overzicht te geven van de ontwikkeling van het Kerstfeest.

In de eerste eeuwen van het christendom legde men veel minder nadruk op de geboorte van Christus dan nu. Het grote feest, vooral in de kerk van het oosten, was Epifanië of Driekoningen (6 januari).

Het begrip Epifanië stamt overigens uit niet christelijke godsdiensten. Ook was er in die tijd nogal wat verwarring onder de christenen over het tijdstip van de viering van dit feest, totdat Paus Julius I (337-352) te Rome de liturgische viering van kerstmis vaststelde op 25 december.

De keuze van 25 december en de naam van het feest verraden hun afkomst van de Romeinse kalender. Op die dag werd sedert de derde eeuw de 'Dies natalis solis

invicti', de geboortedag van de onoverwinnelijke zon, gevierd.

Dit heidense feest was de voortzetting van een oud zonnewardefeest in de Middellandsezee landen. Op allerlei manieren werd dat feest in verband gebracht met de viering van de geboorte van de godheden, zoals Dionysius, Horus en Mithras.

Mythisch werden deze godheden verbonden met de jaarlijkse hoogtestanden van de zon, die met de winter zonnenwende, dank zij het geleidelijke langer worden van de dagen, als door een wedergeboorte naar de aarde schenen terug te keren.

Deze zonnelymboliek, die de keuze van 25 december meebracht, werd ongetwijfeld aangewend door het christendom om de figuur van Christus als de 'lichtende' te vieren.

Vanuit het westen vond dit feest weldra ook ingang in het oosten, zodat in de christelijke kerk, zij het met accentverschillen, die ook nu nog bestaan, zowel Kerstmis als Epifanië werden gevierd.

In het westen kwam stilaan de nadruk te liggen op het Kerstfeest, mede doordat het aansloot bij de Germaanse Midwinter- of Joelfeest, maar het heeft toch geduurd tot de 11e eeuw voordat het voor het volk het grootste kerkelijke feest werd en Epifanië gereduceerd werd tot Driekoningen.

Daarmee was het kader geschapen, waarbinnen de folklore van het Midwinter- of Joelfeest een plaats kon krijgen en waarvan de éérste en laatste dag, kerstmis en Driekoningen, als lotdag konden gaan funktioneren, waardoor ze de funktie van 21 december en 1 januari in deze konden overnemen.

In het tijdvak van 21 december tot 1 januari vierden

onze Germaanse voorouders hun Midwinter- of Joelfeest, beter bekend als 'de twaalf dagen en twaalf nachten'.

1 Januari, Nieuwjaarsdag, bleef toch zijn lotdagfunctie houden in verband met het begin van een nieuw tijdsbestek en de voorspelling voor het komende jaar. Hier volgen enkele van deze spreuken:

Nieuwjaar hel en klaar
Voorspel dan een best jaar

Nieuwjaar klaar en helder
Goed voor keuken en kelder.

Al wat komt vóór Nieuwjaarsdag
is nog geen winterafslag.

Veel sneeuw op oud jaar
veel hooi in het nieuwe jaar.

Ook bepaalde Kerstmis als lotdag het weer voor de komende tijd.

Komt Kerstmis met nieuwe maan
Een vruchtbaar jaar volgt daaraan
Maar neemt de maan af, of is vol
Men zegt: een kwaad jaar volgen zol.

Is Kerstmis vochtig en nat
Blijven leeg zolder en vat.
Kerstmis donker,
wordt de boer een jonker.

Uit de volgende spreuk blijkt dat ook het begin van de Twaalf Nachten als lotdag funktioneerde.

Als met St. Thomas de dagen lengen (21 december)
Beginnen de nachten te strengen.

In verband met de funktie van de Twaalf Nachten is er

in Vlaanderen nog een oud volksgebruik. Men laat op Kerstavond twaalf notedoppen, waarin een stukje brandende kaars is geplaatst, op het water drijven. Zoveel doppen als er omvallen, zoveel natte maanden zullen er in het aanstaande jaar zijn.

C. Santegoets.

Bronnen:

'Kempen info'

'Weerkundige volkskalender voor het Vlaamse land'

A. van der Vliet, 1870

DECEMBER

De kerstavondsnotedoppen

STILSTAAN

IN DE KRUIDENTUIN

DE WINTERTUIN

Het is nu stilstaan in de wintertuin.

De planten hebben ondanks de natte zomer toch, met onze medewerking, voor een mooi jaar gezorgd.

Zo tijdens deze donkere dagen doen de planten me denken aan het verleden. Aan de tijd dat de mensen meer en anders met de planten omgingen. Het waren de mensen, die door toverformules de natuurmachten dachten te beheersen.

De duivel was natuurlijk weer de hoofdpersoon. Alles wat op aarde slecht was, werd aan hem toegeschreven en men deed er alles aan om het onheil dat hij teweeg bracht te keren. Men verdreef hem meestal door rook.

In de middeleeuwen en nog lang daarna deed men als volgt:

tijdens de zes donkerste weken van het jaar, drie weken voor en drie weken na kerstmis vierden de duivel en zijn trawanten hoogtij op de aarde. Dat was de beste tijd om ze te verjagen. De allerbeste nachten waren de vier rooknachten. Dat was de nacht van St. Thomas, 21 december, de Kerstnacht, de nacht van Nieuwjaar en de nacht van Driekoningen.

Men ging dan, bij voorkeur een geestelijke, met de vuurpan, waarop rookkruiden lagen naar de stal of huis, terwijl men de plaats doorrookte schreef men met de rechterhand op de deuren de letters C, M, en B: de beginletters van Caspar, Melchior en Balthazar.

De kruiden die hiervoor gebruikt werden varieerden van plaats tot plaats, maar de bekendste waren wel: Alant, Valeriaan, Bijvoet, Citroenkruid, Alsem, Onze Lieve Vrouwebedstro, Boerenwormkruid, Doornappel en 'negen-derhande' kruiden.

U ziet, er kwam in die tijd rond Kerstmis veel werk voor de mensen om verzekerd te zijn van een gunstig komend jaar. En wij, och we steken vuurwerk af en maken herrie om 12 uur bij het nieuwe jaar, ook om de geesten gunstig te stemmen.

Kerstmis, het feest midden in de winter, het midwinterfeest heeft verschillende kruiden een naam bezorgd.

Dat zijn onder andere het Longkruid en de Mariadistel. De legende vertelt dat terwijl Maria het Jezuskindje voedde er druppels melk op de plant vielen, die sindsdien witte vlekken op hun bladeren hebben.

Ook het Lieve Vrouwebedstro, dat diende als rustplaats voor Maria in de stal en als bedje voor het Christuskind. Uit dankbaarheid schonk Maria het haar naam en zijn fijne geur.

En dan nog de Kerstroos, die in de kerstnacht bloeit.

Zo ziet men dat de mens in het verleden met zijn geloof en overleveringen met de planten bezig was, want elke plant en bloem werd op de juiste tijd en bij de juiste gelegenheid gebruikt.

TON SAS.

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Tuindersbedrijf C.G. van Hoek,
Abcovenseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 432257

Autobedrijf Hoogendoorn B.V.,
Tilburgseweg 111, 5051 AC GOIRLE. tel. 341261

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,
Tilburgseweg 41, 5051 AA GOIRLE. tel. 345473

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 341768

Café-Restaurant "De Hovel",
Tilburgseweg 37, 5051 AA GOIRLE. tel. 345474

Café W. de Kort,
Kloosterstraat 30, 5051 RD GOIRLE. tel. 341372

Café-Restaurant zalenverhuur "De Linde",
Dorpsstraat 52, 5051 CL GOIRLE. tel. 341366

Maas heeft het,
Molenstraat 41a 5051 LE GOIRLE. tel. 349034

Micro-Consult,
Tilburgseweg 104, 5051 AJ GOIRLE. tel. 341681

N.M.B.-bank N.V.,
de Hovel 25-27, 5051 NR GOIRLE. tel. 349044

Toon van Oosterhout kantoorinstallaties,
Dorpsstraat 2, 5051 CK GOIRLE. tel. 345185

Slagerij Christ van de Pol,
Dorpsstraat 49, 5051 CJ GOIRLE. tel. 341227

T. van Puijenbroek-Vroom,
Bergstraat 28, 5051 HC GOIRLE.

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Coöp. Rabobank B.A.,
Tilburgseweg 97, 5051 AB GOIRLE. tel. 342831

Poelier J. van Roesel,
Dorpsstraat 63, 5051 CJ GOIRLE. tel. 341484

Bouwbedrijf P.J. Schellekens B.V.,
Dorpsstraat 60, 5051 CL GOIRLE. tel. 341617

Schepens electro,
Tilburgseweg 77, 5051 AB GOIRLE. tel. 341337

Bloemenmagazijn Schraven,
v. Malsenstraat 30, 5051 CD GOIRLE. tel. 343382

Taxi Smolders B.V.,
Tilburgseweg 61, 5051 AB GOIRLE. tel. 341432

Garage Spijkers B.V.,
Dorpsstraat 47, 5051 CJ GOIRLE. tel. 347771

L.F.M. Timmers,
Robert Baeldestraat 18, 5051 KE GOIRLE.

J. Vekemans B.V. schildersbedrijf,
Ralph Bunchestraat 21, 5051 KW GOIRLE. tel. 341374

*Dhr. A.M. Brock,
Abcovenseweg 23,
5051 PT Goirle.*